

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

AKCE: Přednáška

Výživa těhotných a kojících žen

Ing. Ivana Škarecká, Dis.

Datum: 20. 4. 2015

**Inovace studijních programů AF a ZF MENDELU
směřující k vytvoření mezioborové integrace
CZ.1.07/2.2.00/28.0302**

Tato prezentace je spolufinancovaná z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky

Nutriční příjem v těhotenství a v období laktace

Celkový denní energetický příjem 10 MJ – tedy asi o 25% více!

Nárůst hmotnosti v průběhu těhotenství

- Max. doporučený hmotnostní přírůstek 8-12 kg
- I.trimestr $\Rightarrow$ 1-2 kg
- II.-III.trimestr $\Rightarrow$ 0,5 kg/týden

Redukce hmotnosti

$\Rightarrow$ hormonální sekrece v průběhu kojení napomáhá ukládat energii a vytvářet zásoby pro případ nedostatku energie $\Rightarrow$ tím brání zástavě laktace

$\Rightarrow$ redukční dieta až po ukončení laktace

Složení mateřského mléka

Kolostrum = mlezivo = nezralé mléko

- Tvoří se v posledních týdnech před porodem a po porodu
- Složení se přizpůsobuje podle nároků dítěte
- $\frac{1}{4}$ bílkovin slouží jako imunitní ochrana (imunoglobulin A, lysozym, laktoferin)

Vyzrálé mateřské mléko

- Jeho složky nezatěžují funkci nevyzrálých ledvin novorozence
- Bílkoviny 1-3 g/l
  - laktalbumin, kasein, cystein – nezatěžují ledviny kojence

- Tuky 20 g/l
  - Hlavní složkou jsou TAG
  - PUFA tvoří až 57% MK, linolová, α -linolenová kyselina
 $\Rightarrow$ vývoj CNS kojence
  - Cholesterol 160mg/l – vytváří se metabolismus cholesterolu $\Rightarrow$ kojení prevence aterosklerózy a SCO
- Sacharidy 70 g/l
  - Hlavní zástupce laktóza $\Rightarrow$ napomáhá resorpci Ca a Fe

Transplacentární transport

Bílkoviny

- Přenos z matky k plodu je velice nízký (kromě imunoglobulínů) – omezen velikostí pórů v placentě
- Proteiny jsou po spolknutí plodem degradovány a nepřechází do fetální cirkulace
- Koncentrace AK v krvi plodu je vyšší než v krvi matky → AK přechází z maternální strany aktivním transportem
  - Bazické a neutrální AK → rychlý transport přes placentu
  - Acidické AK → pomalý transport přes placentu
  - Leucin se při průchodu placentou degraduje na ALA a GLY

Tuky

- Většina MK prochází prostou difuzí v závislosti na koncentračním gradientu
  - Arachidonová kyselina → vyšší koncentrace ve fetální krvi → aktivní transport
- Volné MK jsou syntetizovány v placentě → zvyšuje přísun k plodu
- TAG placentou neprocházejí
  - Lipoproteinová lipáza je pouze na maternální straně placenty → nemůže dojít k přeměně TAG na volné MK ve fetální krvi
- Koncentrace lipoproteinů je v plazmě plodu nižší než u matky

Sacharidy

- GLU je transportována přes placentu facilitovanou difúzí
  - Placenta obsahuje mnohem více přenašeče GLU než ostatní tkáně dospělého člověka
- Koncentrace GLU v krvi je vždy nižší u plodu → zabezpečuje koncentrační gradient
- Část GLU spotřebuje placenta pro tvorbu glykogenu a lipidů
  - Pouze 28% GLU vstupující do placenty se dostane k plodu
- Transport GLU je závislí na kyslíku → inhibice hypoxií matky (kouření)
- Pro transport není nutná přítomnost inzulínu

Příjem tekutin

- Nezbytné pro udržování vodní rovnováhy organismu a tím zajištění homeostázy
- Pro metabolické pochody v těle
- Zabezpečení transportu živin do buněk a transport odpadních látek z organismu
- Pro regulaci tělesné teploty

Transplacentární přenos – transport vody z mateřského organismu do plodu přes placentu vlivem osmotického tlaku

Doporučené množství tekutin: 2,5 – 3,5l/den (30-45 ml/kg)

Významné vitaminy a minerály

- Kyselina listová, Ca, Fe, Zn, Cu, vit.D – je obsažen v mateřském mléce ve stabilní koncentraci → tzn. jejich obsah není závislí na příjmu → tzn. při jejich nedostatku ve stravě jsou získávány z tkání matky
- Vit.A, I, Se – jejich obsah závisí na příjmu ve stravě

Kyselina listová B₁₁

Účinky v organismu

B₁₁ váže jednouhlíkatý radikál na dusík svého pteridinového kruhu
⇒ nutné pro syntézu purinových a pyrimidinových nukleotidů
⇒ součást DNA a RNA

Specifika v graviditě

- Nutná pro prenatální vývoj CNS
- Nedostatek ⇒ projevuje se ve tkáních s nejrychlejším buněčným dělením ⇒ kostní dřeň, sliznice ⇒ anémie
- Přednostní zásobení plodu ⇒ hypovitaminóza matky
- Suplementace nezvýší sekreci do mléka, ale zlepšuje stav kojící ženy

DDD 600 μg/den

Potravina (100 g)	Obsah kyseliny listové (µg)
Játra vepřová	220
Chřest	100
Špenát	80
Treska	50
Petržel	40
Datle, fíky	30

Vitamin A

Transplacentární přenos $\Rightarrow$ pasivní difuze

Specifika v graviditě

- Teratogenní účinky – pokud je přijímán ve zvýšeném množství v prvních 28 – 70 dnech těhotenství (cca 3 mg) $\Rightarrow$ mozkové ochrnutí, rozštěpy obličeje
- V případě plánovaného těhotenství – pozor na nadměrný příjem vitamínových přípravků a potravin s vysokým obsahem vitamínu A (játra) před otěhotněním
- Nedostatek vitamínu A v těhotenství $\Rightarrow$ rozštěpy rtu

DDD v těhotenství max. 0,8 mg/den

DDD v období laktace 1,2 mg/den

**Inovace studijních programů AF a ZF MENDELU
směřující k vytvoření mezioborové integrace**

CZ.1.07/2.2.00/28.0302

Potravina (100 g)	Obsah vitamínu A (μg)
Játra tresčí	6700
Játra hovězí	4641
Játra vepřová	4416
Máslo čerstvé	774
Máslo pomazánkové	600
Lučina	480

DDD v těhotenství
max. 800 $\mu\text{g}/\text{den}$

Potravina (100 g)	Obsah karotenoidů (μg)
Mrkev karotka	3538
Šípky sušené	3132
Špenát	2798
Pažitka	2732
Petrželová nať	2009
Kapusta hlávková	1262

Vitamin D

Transplacentární přenos $\Rightarrow$ limitujícím faktorem je protein vážící vitamin D

Specifika v graviditě

- Důležitý pro vznik kostní tkáně, ukládání vápníku a hořčíku do kostí u plodu
- Nedostatek $\Rightarrow$ u těhotných žen způsobuje osteomalácií, deformity pánve
 $\Rightarrow$ u novorozenců pomalejší růst, křivice, defekty zubní skloviny
- Děti narozené na podzim a na jaře $\Rightarrow$ suplementace vitaminem D (12 – 18 měsíců)

DDD 10 μ g/den

Inovace studijních programů AF a ZF MENDELU
směřující k vytvoření mezioborové integrace

CZ.1.07/2.2.00/28.0302

Vápník

Transplacentární přenos $\Rightarrow$ difuzí oběma směry

Specifika v graviditě

- V těhotenství je velké množství vápníku transportováno z kostní dřeně matky do plazmy plodu $\Rightarrow$ úbytek kostní hmoty matky
- Pro vývoj kostry plodu je třeba asi 30g, z toho 2/3 ve III.trimestru
- Suplementace vápníku $\Rightarrow$ může prodloužit těhotenství a zvýšit porodní hmotnost novorozence
  - Především brání odbourávání vápníku z kostí matky

Specifika v laktaci

- Ztráty vápníku během laktace závisí na době kojení, koncentraci vápníku v mateřském mléce a množství vyprodukovaného mléka
- Příjem vápníku novorozence v mléce je 120-250 mg/den
- Suplementace vápníku nezvýší jeho koncentraci v mléce, ale uchrání kostní tkáň matky

Úloha vápníku v prevenci zdravotních komplikací v těhotenství

- Prevence předčasného porodu
- Zmírnění těhotenských křečí nohou
- Odstranění únavy a depresí po porodu

DDD pro gravidní ženy 1500 mg/den

DDD pro kojící ženy 2000 mg/den

Hořčík

Transplacentární přenos $\Rightarrow$ prostou difuzí

Specifika v graviditě

- Nutný pro stavbu orgánů, kostí a CNS plodu
- Nedostatek $\Rightarrow$ zvýšená neuromuskulární dráždivost $\Rightarrow$ stoupá pohotovost dělohy ke kontrakcím, což má za následek zvýšené riziko potratů a předčasných porodů $\Rightarrow$ suplementace před 25.týdnem těhotenství $\Rightarrow$ snižuje výskyt předčasného porodu, nízké porodní hmotnosti

DDD pro gravidní ženy 400 mg/den

DDD pro kojící ženy 450 mg/den

Jod

Transplacentární přenos $\Rightarrow$ prostou difuzí

Specifika v těhotenství

- V těhotenství dochází k hormonálním a metabolickým změnám $\Rightarrow$ velká zátěž pro štítnou žlázu $\Rightarrow$ ta vytváří co nejlepší podmínky pro plod
- Od 12. týdne $\Rightarrow$ vlastní syntéza hormonů v zárodečné štítné žláze plodu $\Rightarrow$ dlouhodobý nedostatek jodu $\Rightarrow$ vývojové poruchy mozku = endemický kretenismus
  - Typickým symptomem hypercholesterolemie

Specifika v laktaci

- Při nedostatku $\Rightarrow$ vývoj strumy u kojence, hypothyreóza

DDD pro gravidní ženy 230 $\mu\text{g}/\text{den}$

DDD pro kojící ženy 260 $\mu\text{g}/\text{den}$

Rizikové složky potravy v těhotenství a v období laktace

**Inovace studijních programů AF a ZF MENDELU
směřující k vytvoření mezioborové integrace
CZ.1.07/2.2.00/28.0302**

Kofein

- Kofein prostupuje placentou
- Gravidita zvyšuje poločas rozpadu kofeinu ze 3 hodin na 18 hodin

Negativní účinky kofeinu v těhotenství

- Kofein snižuje průtok krve placentárními klky $\Rightarrow$ snižuje přívod kyslíku a živin k plodu až o 23% $\Rightarrow$ ovlivňuje vývoj plodu
- Zvyšuje hladinu adrenalinu, urychluje srdeční akci a dechovou frekvenci plodu
- Více než 3 šálky kávy denně - nižší porodní hmotnost
- 5-6 šálků kávy denně – potraty, předčasné porody, porody mrtvých plodů
- Kofein zvyšuje vylučování Ca, snižuje vstřebávání železa

Negativní účinky v laktaci

Kofein se uvolňuje do mléka – způsobuje neklid u kojence

Doporučená maximální dávka

- Max. 2 šálky kávy denně
- Příprava čaje – čaj se zalije horkou vodou, po 30s se výluh odlije a poté se čaj zalije znovu

Obsah kofeinu:

Nápoj (100 ml)	Obsah kofeinu (mg)
Káva pražená filtrovaná	43 – 84
Káva pražená překapávaná	13 – 100
Káva instantní	13 – 73
Čaj balíčkový (vyluhování 5 min.)	22 – 36
Čaj lístkový (vyluhování 5 min.)	20 – 32
Kola	2 – 19

Alkohol

Negativní účinky v těhotenství

- Chronický alkoholismus – vznik fetálního alkoholického syndromu = komplex malformací, vývojových poruch, zpomalený růst, retardace vývoje plodu
- Konzumace alkoholu v prvních 4 měsících těhotenství – zvýšené riziko rozštěpu patra

Negativní účinky v období laktace

- Snížení tvorby mateřského mléka
- Nebylo potvrzeno, že malé množství alkoholu zvyšuje produkci mléka nebo uvolňuje spouštěcí reflex
- Alkohol přechází do mléka – negativně sensoricky ovlivňuje chuť mateřského mléka – dítě odmítá pít

- Vliv na kojence – děti jsou utlumené, poruchy spánku (malé děti metabolizují ethanol jen v omezené míře)

Přijatelná dávka v těhotenství – sklenička vína denně

Kouření

Složení cigaretového kouře: nejméně 200 prudce jedovatých látek, 50 z nich jsou známe karcinogeny

- Základní složení cigaretového kouře: nikotin, dehet, oxid uhelnatý, amoniak, nitrosaminy, formaldehyd, kyanid, arzenik, těžké kovy (Cd, Pb), dioxiny a další

Negativní ovlivnění vývoje plodu

- Karcinogeny obsažené v cigaretovém kouři prochází placentou
- **CO** $\Rightarrow$ hypoxie – snížení transportu krve k plodu a tím i kyslíku a živin, koncentrace karboxyhemoglobinu v krvi plodu je vyšší než v krvi matky $\Rightarrow$ zvýšená tvorba erytrocytů $\Rightarrow$ zvýšená viskozita $\Rightarrow$ snížení průtoku krve placentou

- Afinita fetálního hemoglobinu k CO je mnohem vyšší než u matky $\Rightarrow$ koncentrace karboxyhemoglobinu v krvi plodu je vyšší než v krvi matky
- **Nikotin** $\Rightarrow$ snížení krevního tlaku s redukcí dýchacích pohybů (III.trimestr)
- Zvyšuje se riziko spontánních potratů
- Snižuje porodní hmotnost (i u pasivního kouření)

Negativní ovlivnění v laktaci

- Snížení produkce mateřského mléka až o 30%
- Nikotin přechází do mateřského mléka $\Rightarrow$ negativní sensorické ovlivnění

- Negativní účinky na organismus novorozence:
  - Zvracení, špatné sání, zatížení jater a ledvin, silnější novorozenecká žloutenka, vznik závislosti na nikotinu v pozdějším věku
- Množství nikotinu v krvi dítěte je větší než v krvi matky !

Doporučení (pokud žena nechce přestat kouřit)

- Max. 5 cigaret denně
- V laktaci – kouřit těsně po kojení, interval mezi kouřením a kojením aspoň 2 hodiny, kouřit mimo místnost kde pobývá dítě

Výživová doporučení v prekoncepčním období

- Optimální tělesná hmotnost
- Kyselina listová
- Zásady stravování

Výživová doporučení v těhotenství

- Doporučené potraviny
  - Nevhodné potraviny
  - Zakázané potraviny
  - Bylinky
-
- Specifika výživy v jednotlivých obdobích těhotenství

Výživová doporučení při kojení

- Doporučení potravin
- Nevhodné potravin
- Zakázané potravin